

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2022, 5(8): 1151-1170.

DOI: [10.26677/TR1010.2022.1050](https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.1050)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALE

Antalya Minarelerinin Mimari Açıdan Değerlendirilmesi

Dr. Handan YERLİ, Bağımsız Araştırmacı, e-posta: handanyerli@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2212-3944>

Öz

Ezanı daha uzaklara duyurabilme amacına yönelik “minare” adı verilen mimari eleman İslamiyet’in ilk yıllarında daha çok fonksiyonel amaca hizmet ederken sonraki yıllarda cami mimarisinin önemli bir parçası durumuna gelmiştir. Bu çalışmada Antalya il, ilçe ve köylerinde cami ve mescitlere ait minarelerin araştırılması, Anadolu Selçuklulardan, Cumhuriyet dönemine kadar Antalya minarelerinin mimari ve süsleme açısından göstermiş olduğu gelişmelerin tespiti ve bunların Türk İslam mimarisi içerisindeki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada konu ile ilgili yazılmış kitap ve süreli yayınlar birinci derecede kaynak olarak kullanılmış, saha araştırması yapılmıştır. Belirlenen minarelerin fotoğrafları çekilmiş, planları çizilmiş ve tanımları yapılmıştır. İncelenen minareler kronolojik olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada, Antalya il, ilçe ve köylerinde Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan klasik tarzda on dört adet minare ile bir adet münferit tipte olmak üzere toplam on beş adet minare incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Minare, Antalya, Antalya Minareleri, Cami.

Makale Gönderme Tarihi: 23.06.2022

Makale Kabul Tarihi: 03.08.2022

Önerilen Atf:

Yerli, H. (2022). Antalya Minarelerinin Mimari Açıdan Değerlendirilmesi, *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(8): 1151-1170.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2022, 5(8): 1151-1170. DOI:10.26677/TR1010.2022.1050
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

Architectural Evaluation of Antalya Minarets

Dr. Handan YERLİ, Independent Researcher, e-mail: handanyerli@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2212-3944>

Abstract

While the architectural element called "minaret" for the purpose of announcing the adhan to a greater distance, served more functional purposes in the first years of Islam, it became an important part of mosque architecture in the following years. In this study, it is aimed to investigate the minarets belonging to mosques and masjids in Antalya Province, its district and its villages, to determine the developments of Antalya minarets in terms of architecture and ornamentation from the Anatolian Seljuks to the Republican period and to determine their place in Turkish Islamic architecture. In the study, books and periodicals written on the subject were used as primary sources, and field research was conducted. Photographs of the minarets were taken; their plans were drawn and their definitions were made. Examined minarets are handled chronologically. In this study, a total of fifteen minarets, including fourteen minarets in classical style and one individual type, built in the Anatolian Seljuk and Ottoman periods in the provinces, districts and villages of Antalya were examined.

Keywords: Antalya, Minaret, The Minarets of Antalya, Mosque.

Received: 23.06.2022

Accepted: 03.08.2022

Suggested Citation:

Yerli, H. (2022). Architectural Evaluation of Antalya Minarets, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(8): 1151-1170.

GİRİŞ

İslam dünyasında ilk ezan Medine şehrindeki mescidin damında okunmuştur. Zamanla ezanı daha uzaklara duyurabilme amacına yönelik “minare” adı verilen mimari eleman ortaya çıkmıştır (Uysal,1990:505). Minare kelimesi Arapça ışık anlamına gelen “Nûr” kelimesinden türetilmiştir ve üzerinde ezan okunan yer anlamına gelmektedir (Nefes,1996: 74).

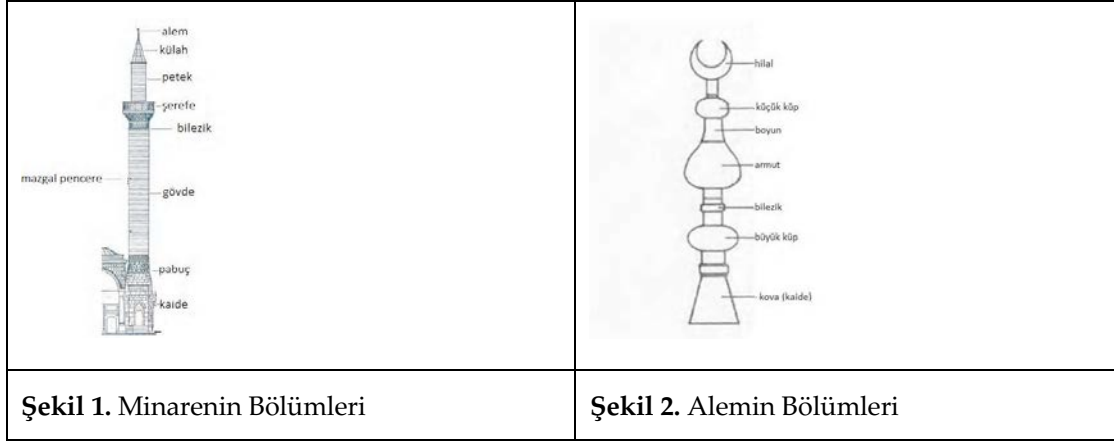
Tarihteki ilk minare örneği Mısır Kahire’de yer alan Amr Camisi minaresidir. Bazı araştırmacılar ilk minarelerin çan kuleleri, deniz fenerleri gibi kulelerden esinlenilerek yaptırıldığını söyleseler de (Diez, 1960:324; Creswell, 1932: 39; Aslanapa, 1955:166; Kuhnel, 1966: 33) aslında minare inşasının asıl amacı ezanı daha uzaklara duyurabilmektir. İslamiyet’in ilk yıllarında daha çok fonksiyonel amaca hizmet eden minareler, sonraki yıllarda cami mimarisinin önemli bir parçası durumuna gelmiştir (Atak, 2016:240).

Minarelerin formlarının şekillenmesi bölgelere göre değişim göstermektedir. İran, Suriye, Irak bölgelerinde köşeli minareler, Samarra ve Fustat’ta sarmal tipli minareler görülürken, 19.yüzyıl sonrasında İran’da silindirik minareler görülmektedir (Grabar, 1998:91).

Türk İslam devletlerinden ilk olarak Karahanlılar döneminde yapılan minareler, daha sonra Gazneliler ve Büyük Selçuklu dönemlerinde geliştirilerek bütün Anadolu’ya yayılmıştır (Nefes, 1996: 22). Karahanlılar dönemi (840-1212) minareleri genellikle çokgen bir kaide üzerinde yükselen ve yukarı doğru çıktıkça daralan silindirik gövdeli minarelerdir (Yurttaş ve Gökler,2020: 123). Gazneliler döneminde (963-1186) özellikle Afganistan’da inşa edilen minarelerin gövdeleri genellikle yıldız kesitlidir (Altun, 1996: 484; Sourdell-Thomine, 1953: 108). Silindirik gövdeyi, tuğladan inşa ettikleri minarelerde kullanan diğer bir devlet Büyük Selçuklu Devletidir (1040-1157). Büyük Selçuklular döneminde ince, zarif ve yüksek gövdeli minareler inşa edilmiş, Anadolu Selçuklu döneminde de bu genel biçim değişmemiştir (Uysal,1990:510). Anadolu Selçuklu dönemiyle birlikte minarelerde kaide ile gövdeyi birbirine bağlayan *pabuç* adı verilen mimari eleman ortaya çıkmıştır (Uysal, 1990:514). Anadolu’da XII ve XIV. yüzyıl ’da minarelerde özellikle doğu minareleri benimsenmiştir (Yurttaş ve Gökler, 2020:124). Minarelerin kaideleri genellikle çokgen veya kare, gövdeleri ise silindirik ya da karedir (Başkan, 1989: 75). Osmanlı Döneminde ise minare önemli bir yere sahip olup, minareleri Erken Osmanlı döneminde tuğla, Klasik Osmanlı döneminde ise taş malzemeden inşa etmişlerdir (Gündüz, 2005: 100). Minarelerin kaideleri genellikle çokgen, gövdeleri ise çoğunlukla silindiriktir. Aynı zamanda poligonal, yivli, burmalı gövdeye sahip örnekler de görmek mümkündür (Uysal, 1990:517; Kılıç, 2011:257). XVIII. yüzyıl minarelerinin kaideleri mermer malzemeden yapılmış olup, minareler Barok tarzda süslemeler ile bezenmiş, şerefe altı kullanımından vazgeçilmiş, minarelerin gövdeleri ise daha ince ve daha uzun inşa edilmiştir (Eyice, 1963: 63).

Her yörenin mimari üslubu, yapı malzemeleri ve kültürel değerlerine göre değişik şekillerde inşa edilmiş olan minarelerin, Anadolu’da özellikle Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilmiş örneklerinin camiden başka medrese, türbe ve hanikâhlara da eklendiği görülmektedir.

Ana hatlarıyla klasik bir minare kürsü, pabuç, gövde, şerefe, petek, külah ve alem bölümlerinden oluşmaktadır.

ANTALYA MİNARELERİNİN MİMARİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Antalya verimli toprakları, iklimi, kıyı şeridi sebebiyle tarih boyunca önemli bir merkez olmayı başarmış, tarih boyunca birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun güneybatısında yer alan Antalya'nın güneyinde Akdeniz, doğusunda Mersin, Karaman, Konya, kuzeyinde Isparta, Burdur ve batısında Muğla bulunmaktadır. Bu çalışmada, Antalya il ve ilçelerinde Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilmiş olan on beş adet minare incelenmiştir. Minareler incelenirken gövdesine göre silindirik formda olanlar "klasik tarzdaki minareler" ve yivli bir gövdeye sahip olan Antalya Yivli Minare ise "münferit tip" başlıkları altında ele alınacaktır (Yerli, 2011,68).

Klasik Tarzdaki Minareler

Antalya'daki klasik tarzdaki minareleri konum açısından "yapıdan ayrı olarak inşa edilen minareler", "yapıya bitişik olarak inşa edilen minareler" ve "yapının beden duvarı üzerine binen minareler" olarak üç grupta inceleyebiliriz.

Yapıdan Ayrı Olarak İnşa Edilen Minareler

Antalya'daki klasik tarzdaki minarelerden beş tanesi konum açısından yapıdan ayrı olarak inşa edilmiştir. Bu minareler Korkuteli Alaaddin Camisi (1571), Elmalı Kütük Camisi (1792), Elmalı İsimsiz Minare (1899), Alanya Akşebe Sultan Mescidi (1231), Antalya Demirci Kara Ali Camisi (1738) minareleridir. Korkuteli Alaaddin Camisi minaresi ve Elmalı Kütük Camisi minaresi orijinalinde yapıya bitişikken, eski yapının yıkılması sonucu yerine inşa edilen yeni camiden bağımsız durumdadır. Elmalı İsimsiz Minare Elmalı ilçesi meydanında, Alanya Akşebe Sultan Mescidi'nin minaresi ise mescidin kuzeybatısında bağımsız olarak yer almaktadır. Antalya Demirci Kara Ali Camisi minaresi yapının kuzeybatısında yapıdan ayrı inşa edilmiştir.

				
Resim 1. Alanya Akşebe Sultan Mescidi Minaresi	Resim 2. Elmalı İsimsiz Minare	Resim 3. Elmalı Kütük Camisi Minaresi	Resim 4. Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresi	Resim 5. Antalya Demirci Kara Ali Camisi Minaresi

Yapıya Bitişik Olarak İnşa Edilmiş Olan Minareler

Klasik tarzdaki yedi adet minare konum açısından yapı ile bitişik olarak inşa edilmiştir. Antalya Kesik Minare (15.yy), Antalya Şarampol Camisi Minaresi (1906), Antalya Müsellim Camisi Minaresi (1796), Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi Minaresi (1616) yapının kuzeybatı köşesine inşa edilmiş olup, minare giriş kapıları harimin içerisinde yer alan örnekler arasındadır. Baldaken tarzda inşa edilmiş Antalya İskele Camisinin minaresi (1903) caminin kuzeybatısının dış duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Alanya Gücüoğlu Camisi Minaresi (XX. yy. başı) caminin kuzeydoğu köşesine, Antalya Şeyh Sinan Camisi Minaresi (1590) ise yapının güneybatı köşesine inşa edilmiştir.

		
Resim 6. Antalya Şeyh Sinan Camisi Minaresi	Resim 7. Antalya İskele Camisi Minaresi	Resim 8. Antalya Müsellim Camisi Minaresi

			
Resim 9. Alanya Gücüoğlu Camisi minaresi	Resim 10. Antalya Şarampol Camisi minaresi	Resim 11. Antalya Kesik Minare	Resim 12. Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi minaresi

Yapının Beden Duvarı Üzerine Binen Minareler

Klasik tarzdaki iki adet minare yapının beden duvarı üzerinden yükselmektedir. Akseki Ulu Cami Minaresi caminin kuzeybatı duvarının devamı şeklinde inşa edilirken, Elmalı Toklular Mescidi Minaresi (XX. yy. başı) yapının içinde doğu yönünde beden duvarları üzerinden yükselmektedir.

	
Resim 13. Akseki Ulu Cami Minaresi	Resim 14. Elmalı Toklular Mescidi Minaresi

Tipoloji

Antalya minarelerini gövdelerine göre sınıflandırdığımızda silindirik minareler ve çokgen minareler olmak üzere iki grup karşımıza çıkmaktadır.

Silindirik Minareler

Klasik tarzdaki minarelerden on üç tanesi silindirik gövdeye sahiptir. Müsellim Camisi, Elmalı İsimli Minare, Akseki Ulu Camisi, Elmalı Toklular Mescidi, Antalya Kesik Minare, Elmalı Kütük Camisi, Antalya Şarampol Camisi, Antalya İskele Camisi, Alanya Akşebe Sultan Mescidi,

Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi, Korkuteli Alaaddin Camisi, Demirci Kara Ali Camisi, Antalya Şeyh Sinan Camisi minareleri silindirik gövdeye sahiptir.

Çokgen Minareler

Klasik tarzdaki minarelerden bir tanesi çokgen gövdeye sahiptir. Daha çok Osmanlı mimarisinde görülen çokgen gövde Alanya Gücüoğlu Camisi minaresinde altıgen olarak karşımıza çıkmaktadır.

				
Resim 15. Alanya Akşebe Sultan Mescidi Minaresi Gövdesi	Resim 16. Antalya Kesik Minare Gövdesi	Resim 17. Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresi Gövdesi	Resim 18. Antalya Şeyh Sinan Camisi Minaresi Gövdesi	Resim 19. Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi Minaresi Gövdesi
				
Resim 20. Antalya Demirci Kara Ali Camisi Minaresi Gövdesi	Resim 21. Elmalı Kütük Camisi Minaresi Gövdesi	Resim 22. Antalya Müsellim Camisi Minaresi Gövdesi	Resim 23. Akseki Ulu Cami Minaresi Gövdesi	Resim 24. Elmalı İsimli Minare Gövdesi
				
Resim 25. Antalya İskele Camisi Minaresi Gövdesi	Resim 26. Antalya Şarampol Camisi Minaresi Gövdesi	Resim 27. Elmalı Toklular Mescidi Minaresi Gövdesi	Resim 28. Alanya Gücüoğlu Camisi Minaresi Gövdesi	

Minare Elemanlarının Biçimsel Özellikleri

Kaide

Genellikle Erken Osmanlı dönemi minarelerinde görülen sekizgen kaide incelenen minarelerin dört tanesinde görülmektedir. Bunlar Korkuteli Alaaddin Camisi, Elmalı Kütük Camisi, Elmalı İsimsiz Minare, Şarampol Camisi minarelerinin kaidesi sekizgendir.

			
Resim 29. Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresi Sekizgen Kaidesi	Resim 30. Elmalı Kütük Camisi Minaresi Sekizgen Kaidesi	Resim 31. Elmalı İsimsiz Minare Sekizgen Kaidesi	Resim 32. Antalya Şarampol Camisi Minaresi Sekizgen Kaidesi

İncelemiş olduğumuz minarelerden sekiz tanesinde kare kaide görülmektedir. Antalya Müsellim Camisi, Antalya Demircikara Ali Camisi, Antalya Kesik Minare, Antalya Şeyh Sinan Camisi, Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi, Akseki Ulu Cami, Alanya Gücüoğlu Camisi, Alanya Akşebe Sultan Mescidi minarelerinin kaidesi karedir.

			
Resim 33. Alanya Akşebe Sultan Mescidi Minaresi Kare Kaidesi	Resim 34. Antalya Kesik Minare Kare Kaidesi	Resim 35. Antalya Şeyh Sinan Camisi Minaresi Kare Kaidesi	Resim 36. Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi Minaresi Kare Kaidesi

			
Resim 37. Antalya Demirci Kara Ali Camisi Minaresi Kare Kaidesi	Resim 38. Alanya Gücüoğlu Camisi Minaresi Kaidesi	Resim 39. Antalya Müsellim Camisi Minaresi Kare Kaidesi	Resim 40. Akseki Ulu Cami Minaresi Kare Kaidesi

Elmalı Toklular Mescidi'nin minare kaidesi yapının beden duvarlarından yükselmekte ve Antalya İskele Camisinin minaresinin kaidesi caminin kuzeybatı cephesinde kürsü şeklinde yapılmıştır.

	
Resim 41. Antalya İskele Camisi Minaresi	Resim 42. Elmalı Toklular Mescidi Minaresi

Pabuç

Antalya minarelerinin pabuç bölümleri köşeleri pahlanmış, prizmatik üçgen ya da sekizgen formda düzenlenmiş ve genellikle bir bilezikle sonlanmaktadır. İncelenen klasik tarzdaki on dört adet minareden on iki tanesinin pabucu taş malzemenen, iki tanesinin, Elmalı İsimli Minare'nin pabucu sekizgen formda, Kesik Minare'nin pabucu üçgen şekillerle oluşturulmuş, sekizgen formda ve tuğladan inşa edilmiştir. Elmalı Kütük Camisi, Korkuteli Alaaddin Camisi minaresinin pabuç kısmı sekizgen formdadır.

Elmalı Toklular Mescidi, Antalya İskele Camisi, Alanya Gücüoğlu Camisinin minarelerinin pabuç kısımları bulunmamaktadır.

Antalya Müsellim Camisi, Antalya Demirci Kara Ali Camisi, Antalya Şarampol Camisi, Antalya Şeyh Sinan Camisi, Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi, Akseki Ulu Camisi minarelerinin pabuç kısmı köşeleri pahlanmış üçgen formundayken, Akşeba Mescidi minaresinin pabuç kısmı üçgen şekildedir.

			
Resim 43. Elmalı İsimsiz Minarenin Sekizgen Pabuç Bölümü	Resim 44. Antalya Kesik Minare Pabuç Bölümü	Resim 45. Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresi Pabuç Bölümü	Resim 46. Elmalı Kütük Camisi Minaresi Pabuç Bölümü

		
Resim 47. Müsellim Camisi Minaresi Pabuç Bölümü	Resim 48. Antalya Demirci Kara Ali Camisi Minaresi Pabuç Bölümü	Resim 49. Antalya Şarmpol Camisi Minaresi Pabuç Bölümü
		
Resim 50. Antalya Şeyh Sinan Camisi Minaresi Pabuç Bölümü	Resim 51. Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi Minaresi Pabuç Bölümü	Resim 52. Akseki Ulu Camisi Minaresi Pabuç Bölümü

Gövde

Antalya minarelerinde silindirik ve çokgen gövde olmak üzere iki tür gövde türü görülmektedir. Klasik tarzdaki minarelerden bir tanesi çokgen gövdeliyken diğerleri silindirik gövdelidir. Anadolu Selçuklu Dönemine tarihlenen Akşebe Sultan Mescidi minaresi silindirik gövdelidir. Anadolu Selçuklu minareleri genellikle silindirik gövdeli olup tuğla malzemeden inşa edilmiştir. Sivas Ulu Cami minaresi (XII. yy. sonu), Bayburt Ulu Cami minaresi (XIII. yy. II. yarısı), Akşehir

Ulu Cami minaresi (1213), Akşehir Güdük Minare (1226), Malatya Ulu Cami minaresi (1247) ve Malatya İsim-siz Minareler silindirik gövdeye sahip, yukarı doğru incelen minarelerdir. Silindirik gövdeli Niğde Alaaddin Camisi minaresinde tuğla malzeme yerine kesme taş malzeme kullanılmıştır. Bu yönüyle diğ-er Anadolu Selçuklu minarelerinden ayrılmaktadır.

Antalya minarelerinin klasik tarzdaki on adet minaresi silindirik gövdeli Osmanlı dönemi minareleridir. Niğde Abdurrahman Paşa Camisi (1747), Sivas Yiğitler Camisi (1795), Sivas Kabalı Camisi (1803), Sivas Hacı Zahit Camisi (1801), Sivas Said Paşa Camisi (1819–20) minareleri Osmanlı döneminde yapılmış olan silindirik gövdeli minare örnekleridir. Çokgen gövde kullanımı daha çok Osmanlı döneminde yaygın olarak kullanılmıştır. Antalya Gücüoğlu Camisi minaresinin gövdesi altıgen formuyla çokgen gövdeli minarelere örnek teşkil etmektedir. Kayseri Kurşunlu Camisi minaresi, Kayseri İncesu Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camisi minaresi, Kayseri Erkilet Nişancı Mehmet Paşa Camisi minaresi, Barsama Ulu Cami minaresi, Sivas Kale Camisi minaresi (1580), Niğde Murat Paşa Camisi minaresi, Niğde Kığılı Camisi minaresi (1694–95), Niğde Rahmaniye Camisi minaresi (1747), Niğde Dörtayak Cami minaresi (1764), Nevşehir Tahta Camisi minaresi (1733), Nevşehir Kaymaklı Kurşunlu Camisi minaresi (1738), Nevşehir Nar Kasabası Büyük Cami minaresi (1728), Nevşehir Tepeköy Eski Cami minaresi çokgen gövdeli Anadolu minareleridir.

Minare gövdeleri genellikle bir bilezik ile başlayıp, şerefenin altında ikinci bir bilezik ile sonlanmaktadır. Gövdenin üzerinde iç mekânı aydınlatmak, minareyi yıkılmalara karşı korumak ve minarenin rüzgâra karşı iç basıncını dengelemek üzere yapılmış olan mazgal pencereler yer almaktadır. Gövde malzemesi olarak tuğla, almasıık, ahşap ve taş malzeme kullanılmıştır. Alanya Akşebe Sultan Mescidi minaresi ve Korkuteli Alaaddin Camisi minaresinin gövdesi tuğladan, Elmalı İsim-siz Minarenin almasıık tek-nikle, Alanya Gücüoğlu Camisi, Antalya İskele Camisi, Elmalı Toklular Mescidi minareleri ahşaptan, geri kalan minareler ise taş malzemedan inşa edilmiştir. Antalya minarelerinin gövde üzerinde genellikle süsleme ögesi yer almamaktadır. Ancak Korkuteli Alaaddin Camisinin minare gövdesindeki üst bilezikten sonra bir sıra patlıcan moru renginde çini plaka yer alırken, Elmalı İsim-siz Minarenin gövdesinin yarısı tuğladan yapılmış ve tuğla sıraları arası taş kuşaklarla süslenmiştir.

Şerefe

Antalya Minareleri tek şerefeli olarak inşa edilmiştir, çift şerefeli örnek bulunmamaktadır. Çift şerefeli minare inşasının teknik ve ekonomik bakımdan daha zor ve maliyetli olmasından dolayı, Anadolu minarelerinde genellikle tek şerefe tercih edilmiştir. Alanya Akşebe Sultan Mescidinin minaresinin şerefesi yoktur.

Antalya minarelerinde şerefe altları çeşitlilik göstermektedir. Elmalı İsimsiz Minare ve Akseki Ulu Camisi minaresinde şerefeye geçiş taş profillerle sağlanmıştır. Elmalı Kütük Camisi minaresinde şerefeye geçiş dışarıya doğru pahlanarak sağlanırken, Elmalı Toklular Mescidi minaresinde şerefeye geçiş ince çıtaların yatay olarak çakılarak S kıvrımı şeklinde dilimlendirilmesiyle sağlanmıştır. Antalya Şeyh Sinan Camisi minaresinin, Antalya Müsellim Camisi minaresinin ve Antalya Şarampol Camisinin minaresinin şerefeye geçişi yukarı doğru kademeli olarak çıkıntı yapan dört sıra halindeki taş kirpilerle sağlanırken, Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi minaresinin şerefeye geçişi beş sıra halindeki taş kirpilerle sağlanmıştır. Antalya İskele Camisi minaresinin şerefeye geçişi yukarı doğru kademeli olarak çıkıntı yapan üç sıra halindeki ahşapla sağlanırken, Antalya Kesik Minarenin şerefeye geçişi yukarı doğru kademeli olarak çıkıntı yapan dört sıra baklava şeklinde sağlanmıştır. Antalya Demirci Kara Ali Camisi minaresinin şerefeye geçişi dört sıra üçgen şeklinde mukarnaslarla sağlanırken, Korkuteli Alaaddin Camisi minaresinin Şerefeye geçişi tuğlaların dışa doğru kaydırılmasıyla elde edilen mukarnaslarla sağlanmıştır. Mukarnaslı şerefe altı örnekleri genellikle Osmanlı Klasik dönemde, İstanbul Süleymaniye Camisi minaresi (1557), Edirne Selimiye Camisi minaresi (1574-75), Sivas Kale Camisi minaresi (1580), Sivas Ali Ağa Camisi (1589), İstanbul Sultan Ahmet Camisi (1617) minaresinde karşımıza çıkmaktadır.

			
Resim 56. Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresi Şerefe Altı	Resim 57. Şeyh Sinan Camisi Minaresi Şerefe Altı	Resim 58. Tekeli Mehmet Paşa Camisi Minaresi Şerefe Altı	Resim 59. Demirci Kara Ali Camisi Minaresi Şerefe Altı

Petek

Antalya minarelerinin petek bölümü çoğunlukla kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir. Ancak Elmalı İsimsiz Minarenin petek bölümü taş ve tuğlaların birlikte kullanıldığı almaşık teknikle, Korkuteli Alaaddin Camisi minaresinin petek bölümü tuğladan, Alanya Gücüoğlu Camisi minaresi, Elmalı Toklular Mescidi minaresi ve Antalya İskele Camisinin minarelerinin petek bölümleri ahşaptan inşa edilmiştir. Akşebe Sultan Mescidi minaresinde ise petek bölümü yoktur.

		
<p>Resim 60. Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresi Petek Bölümü</p>	<p>Resim 61. Alanya Gücüoğlu Camisi Minaresi Petek Bölümü</p>	<p>Resim 62. Elmalı İsimsiz Minare Petek Bölümü</p>

Külâh

Minare formunu tamamlayıcı bir özelliğe sahip olan külâh kısmı genellikle konik formdadır ve bir alemle sonlanmaktadır. Antalya minarelerinin külâhları genellikle kurşunla kaplıdır. Ancak Akseki Ulu Camisi minaresinin külâhı camla kaplıdır. Akşebe Sultan Mescidi minaresinin daha önceki çizim ve resimlerinde görülen külâhı günümüzde yıkılmıştır. Antalya Kesik Minarenin yıllarca olmayan külâhı son restorasyonla eklenmiştir.

		
<p>Resim 63. Akseki Ulu Camisinin Minaresi Külâhı</p>	<p>Resim 64. Alanya Akşebe Sultan Mescidi Minaresi</p>	<p>Resim 65. Antalya Kesik Minarenin Restorasyondan Sonra Eklenen Külâhı</p>

Alem

Antalya minarelerinin alemlerinin uzunlukları genellikle minare formu ile doğru orantılı olup, sırasıyla kaide, küp, alt bilezik, armut, boyun, üst bilezik ve hilalden meydana gelmektedir. Akseki Ulu Camisi minaresinin aleminin hilal kısmının ucu tarak biçiminde şekillendirilmiş, Korkuteli Alaaddin Camisi minaresinin alemi ise hilale yıldız eklenmiş biçimde şekillendirilmiştir.

Münferit Tip

İncelemiş olduğumuz on beş tane minarenden sadece bir tanesi Antalya Yivli Minare bu gruba dahil edilmektedir. Yivli Minare, gövdesindeki yiv ve mimarisi ile diğer minarelerden farklı olsa da temel minare bölümlerine sahiptir. Antalya Yivli Minare, Yivli Minare Külliyesi içerisinde, Yivli Camisinin güneybatısında bağımsız olarak yer almaktadır. Yivli Minare asırlar boyunca Antalya kentinin sembolü olmuştur.

XIII. Yüzyıla ait bir Selçuklu eseri olan Antalya Yivli Minare 38 m. yüksekliği ile Antalya'nın en yüksek minaresidir. Minareye 90 basamaklı bir merdiven ile çıkılmaktadır ve minarenin dikdörtgen kaidesi kesme taştan yapılmıştır. Antalya Yivli Minarenin minare kaidesinin doğu cephesinin ortasında, kare formlu, sırsız tuğlalarla çerçevesi, az derinlikte bir niş yer alır. Bu niş içerisinde mermer kitabesi bulunmaktadır¹. Minarenin yukarı doğru gittikçe daralan silindirik gövdesi firuze renkli çiniler ve tuğladan yapılmıştır. Gövdenin alt kısmında bir kısmı sıvalı ve aralarında tuğla ile örülen üçgen kesitli çıkıntılara sahip, yarım daire profilli sekiz adet dilim silindirik gövdeyi çepeçevre kuşatmaktadır (Avcı, 2015:60). Yivli Minarenin tuğladan yapılmış sekizgen pabuç bölümünün her yüzü tuğla örgülü düşey dikdörtgen çerçevelerle bölümlendirilerek, dikdörtgen çerçevelerin içlerine tuğla örgülü ve sivri kemerli nişler açılmıştır. Yivli Minarenin gövdesi ile şerefesi arasında, dört sıra taş örgülü silindirik bir bölüm yer almaktadır. Petek bölümü tuğladan yapılmıştır ve peteğin üzerinde kurşunla kaplanmış külâh bölümü bulunmaktadır. Külâhın üzerinde alem bulunmakta ve alemin hilal kısmı lale şeklindedir.

		
Resim 66. Yivli Minare Genel Görünüm	Resim 67. Yivli Minare Gövdesi ve Pabucu	Resim 68. Yivli Minare Külâhı

¹ Yivli Minarenin sekizgen pabuç bölümünün doğu cephesindeki nişin içerisinde yer alan kitabede "Bu mübarek uğurlu yapıyı, Ulu Sultan; Dünya'nın ve Din'in Yücesi, karanın ve iki denizin Sultanı, şehid sultan Keyhüsrevoğlu Keykubad...resmetti(çizdi)" yazmaktadır (Yerli, 2011:58).

		
Resim 69. Yivli Minare Kitabesi	Resim 70. Yivli Minare Dekoratif Yazı	Resim 71. Yivli Minare Gövde

Minarelerde çokgen ve yivli gövde uygulamaları Anadolu Selçuklu döneminde de görülmekte ancak gövdenin burmalarla şekillendirilişi ilk olarak Osmanlı döneminde karşımıza çıkmaktadır. Yivli gövde formu Karahanlı dönemindeki Car Kurgan minaresi, Hindistan'daki Kutub Minar, Anadolu Selçuklu Döneminde Antalya Yivli Minare ve Konya Sahip Ata Camisi minarelerinde de karşımıza çıkmaktadır (Uysal, 1990:526).

Yivli Minarenin kaidesinin dört kenarının ortasına kare nişler içerisine dekoratif amaçlı mozaik tekniğinde lacivert ve firuze renklerindeki çiniler ile "Allah" ve "Muhammed" yazılmıştır. Sırlı ve sırsız tuğlalardan oluşturulmuş aynı tür yazı düzenlemesi Sivas Ulu Camisi, Bayburt Ulu Camisi ve Aksaray Kızıl Minarenin (XII. yy) şerefe kornişinin altında görülmektedir.

İnşa Malzemesi ve Tekniği

Taş

Antalya minarelerinin Klasik tarzdaki Osmanlı dönemine ait yedi adet minare kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Antalya Müsellim Camisi minaresi, Akseki Ulu Cami minaresi, Elmalı Kütük Camisi minaresi, Antalya Demirci Kara Ali Camisi minaresi, Antalya Şeyh Sinan Camisi minaresi, Antalya Tekeli Mehmet Paşa Camisi minaresi, Antalya Şarampol Camisi minareleri kesme taş malzemeden inşa edilmişlerdir. Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan minarelerde çoğunlukla taş malzeme kullanılmıştır. İstanbul Murat Paşa Camisi minaresi (1471) (Eyice, 1962:41), Diyarbakır Nebi Camisi minaresi (1530) (Sözen,1971:43), Kozluk Hıdır Bey Camisi minaresi (1579) (Kılavuz, 2005:308), Tokat Ali Pasa Camisi minaresi (XVI. yüzyılın III. Çeyreği) (Uysal, 1987:313.), Sivas Ali Ağa Camisi minaresi (1590) (Ünsal, 2006:87), Sivas Hacı Mehmet Ağa Camisi minaresi (XIX. yy II. yarısı) (Ünsal, 2006:166), Sarızade Mehmet Pasa Camisi minaresi (1749) (Ünsal, 2006:97.), Tarsus Makam-ı Danyal Camisi minaresi (1867) taş malzemenin kullanıldığı örneklerdir.

Tuğla

Korkuteli Alaaddin Camisi minaresi, Alanya Akşebe Sultan Mescidi minaresi, Elmalı İsimsiz Minare, Antalya Kesik Minare, Antalya Yivli Minare tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Anadolu Selçuklu öncesi ve Anadolu Selçuklu döneminde minarelerde tuğla kullanımı ile taş yapıdaki tekdüze görünümün kırılarak yapıya bir renklilik sağlandığı görülmektedir (Bakırer, 1981:25).

Sivas Ulu Cami minaresi (Başar,1997:68), Konya Hoca Hasan Mescidi Minaresi (Başar, 1997:88), Bayburt Ulu Cami minaresi (XII. yy.) (Başar, 1997:101), Akşehir Ulu Cami Minaresi (1213) (Başar,

1997:119), Malatya Ak Minare (XIII. yüzyılın ikinci yarısı) (Başar,1997:184), Konya Hatuniye Mescidi Minaresi (1230) (Başar,1997:131), Kayseri Ulu Cami minaresi (1205), Alanya Akşebe Sultan Mescidi minaresi (1230), Malatya Ulu Cami minaresi (1247) (Başar,1997:164), Akşehir Taş Medrese minaresi (1250) (Başar, 1997:164), Konya Sahip Ata Cami minaresi (1258) (Başar, 1997:164), Malatya İsimli Minare (XIII. yüzyıl ortaları) (Başar, 1997:174), Malatya Ak Minare (XIII. yüzyıl ortaları) (Başar, 1997:184), Sivas Sahip Ata Medresesi minaresi (1271) (Başar, 1997:206), Kırşehir Cacabey Medresesi minaresi (1272), Harput Arap Baba Mescidi minaresi (1279), Ankara Arslanhane Cami minaresi (1290), Erzurum Hatuniye Medresesi minaresi (1291) tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiş örnekler arasındadır.

Ahşap

Ahşap malzemenin ucuz oluşu ve yapımının kolaylığından ötürü minare inşasında en çok tercih edilen malzemelerden biri olmuştur. Antalya 'da ahşap malzeme kullanılarak inşa edilen klasik tarzdaki minareler, Alanya Gücüoğlu Camisi Minaresi, Antalya İskele Camisi minaresi ve Elmalı Toklular Mescidi Minaresidir. Sivas Çatalpınar Camisi minaresi (Ünsal, 2006:160.), Pulur Camisi minaresi (Ünsal, 2006:189), İmaret ve Yeşil Cami minareleri, Sivas-Divriği Süleymanağa (1688–1689) (Denktaş, 2005: 29), Ankara-Molla Büyük Mescidi minareleri ahşaptan inşa edilmiştir.

Süsleme

Antalya minareleri, genel görünüm bakımından sade bir süslemeye sahiptir. Süslemeye minarelerde daha ziyade, şerefe altında yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte minare kaidesinde, gövdesinde, şerefe korkuluklarında, peteğin külahla birleştiği üst noktasında, külahın bitiminde alemin başladığı bölümde az da olsa süsleme örnekleri ile karşılaşmaktadır. Özellikle kendine has görünümüyle ön plana çıkan Yivli Minare Antalya'daki en süslü minare olarak karşımıza çıkmaktadır. Yivli Minarenin kaidesinin doğu cephesinde turkuaz sırlı çini mozaik kalıntıları bulunmaktadır. Demirci Kara Ali Camisinin minare kaidesinde altı kollu yıldız motifi bulunurken, Alanya Akşebe Sultan Mescidinin minaresinin kilit örgü sisteminde iki tuğla arasına kare şeklinde sırlı tuğlalar yerleştirilmiştir. Bitkisel süslemeye Antalya Demirci Kara Ali Camisinin minaresinin kaidesinde ve Elmalı Kütük Camisi minaresinin giriş kapısı üzerinde yer verilmiştir.

Kitabeler

Klasik tarzdaki Antalya minarelerinin beş tanesinde minare inşa kitabesi yer almaktadır ve üç tanesinde bani ismi geçmektedir. Kitabeler Akseki Ulu Cami minaresinin kitabesi² caminin iç kısmında kalan minare kaidesi üzerinde, Elmalı İsimli Minarenin kitabesi minare gövdesinde³,

² Akseki Ulu Camisinin içinde kalan minare kaidesinde tamir kitabesi yer almaktadır. Bu kitabede; "Yıldırım çarpmasıyla harap olmuşken bina, Allah'ın hamdıyla hakkın lütfuyla hayır sahipleri bu minarenin yapılmasını tamamlamışlardır 1294 H/1877 M yazmaktadır (Yerli, 2011:49).

³ Elmalı İsimli Minarenin gövdesinin kuzeybatısındaki bileziğin hemen altındaki tamir kitabesinde 1316 H/1899 M tarihi yazmaktadır (Yerli, 2011:52).

Elmalı Kütük Camisi minaresi⁴ ve Antalya Demirci Kara Ali Camisi minaresinin kitabeleri⁵ giriş kapısının üzerinde, Korkuteli Alaaddin Camisi minaresinin kitabesi⁶ minare kaidesi üzerinde bulunmaktadır. Kitabelerin üçünde bani isimleri geçmektedir.

Tablo 1. Antalya Minarelerinin Özellikleri

KATALOG NO	ADI	TARİHİ	MALZEME			ŞEREFİ		KONUMU	YÜKSEKLİĞİ
			TAŞ	TUĞLA	ANİÇAP	TEK	ÇİFT		
1	Alanya Akşebe Sultan Mescidi Minaresi	1231	X	X				Caminin Kuzeybatı Köşesinde	10,5 m.
2	Kesik Minare (Korkut) Camisi Minaresi	15.Y.Y	X	X		X		Caminin Kuzeybatı Köşesinde	19,42 m.
3	Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresi	1571	X	X		X		Taç kapının Kuzeybatı Köşesinde	27,89 m.
4	Şeyh Sinan Camisi Minaresi	1690	X			X		Caminin Güneybatı Köşesinde	19,6 m.
5	Tekeli Mehmet Paşa Camisi Minaresi	1616	X			X		Caminin Kuzeybatı Köşesinde	20,34 m.
6	Demirci Kara Ali (Timurcu Kara Ali) Camisi Minaresi	1738	X			X		Caminin Kuzeybatı Köşesinde	19,34 m.
7	Alanya Güçlüoğlu Camisi Minaresi	20.Y.Y. BAŞI				X	X	Caminin Kuzeydoğu Köşesinde	8,40 m.
8	Elmalı Kütük (Hacı Süleyman) Camisi Minaresi	1792	X			X		Caminin Kuzeydoğu Köşesinde Yapıdan Ayrı	20,89 m.
9	Müsellim (Teklioğlu Camisi) Camisi Minaresi	1796	X	X		X		Caminin Kuzeybatı Köşesinde	28,72 m.
10	Akseli Merkez (Ulü) Camisi Minaresi	1897(tamir)	X			X		Caminin Kuzeybatı Köşesinde Beden Duvarları Üzerinde	25,04 m.
11	Elmalı İsimsiz (Kesik Minare) Minare	1899(tamir)	X	X		X		Bağımsız	20,34 m.
12	Antalya İskele Camisi Minaresi	1903	X			X	X	Caminin Kuzeybatı Köşesinde	8,70 m.
13	Antalya Şarapöl Camisi Minaresi	1906	X			X		Caminin Kuzeybatı Köşesinde	17,06 m.
14	Elmalı Toklular Mescidi Minaresi	20.Y.Y. BAŞI				X		Yapının Doğu Tarafında Beden Duvarları Üzerinde	10,80 m.
15	Yivli Minare	13.Y.Y.2.YARISI		X		X		Yivli Camisinin Güneybatısında Yapıdan Ayrı	38 m.

SONUÇ

Bu çalışmada, Antalya il ve ilçelerinde Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde inşa edilmiş olan on on beş adet minare incelenmiştir. Çalışmaya dahil edilen minareler klasik tarzdaki minareler ve münferit tip olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Minarelerden altı tanesi yapının inşa tarihinden daha sonraki yıllarda yapıya eklenmiş, dokuz tanesi ise yapı ile aynı zamanda inşa edilmiştir. Minarelerden altı tanesinin inşa kitabesi bulunmaktadır. Antalya minarelerinin inşasında genellikle taş malzeme kullanıldığı görülmektedir. Minarelerin altı

⁴ Elmalı Kütük Camisi minaresinin kuzeybatı yönündeki kemerli kapısının üzerindeki kitabede 1207 H/1792 M tarihinde Hacı Süleyman Ağa tarafından yaptırıldığı yazmaktadır.

⁵ Antalya Demirci Kara Ali Camisi minaresinin giriş kapısı üzerinde bulunan kitabesinde 1150 H/1737 M tarihi yazmaktadır.

⁶ Korkuteli Alaaddin Camisinin minare kaidesi üzerinde bulunan kitabesinden minarenin 979 H/1571 M tarihinde Murat Paşa tarafından yaptırıldığı yazmaktadır (Erken, 1972: 622).

tanesi kesme taştan, beş tanesi taş ve tuğladan, bir tanesi tuğladan, üç tanesi de ahşap malzemededen inşa edilmiştir.

İncelenen on beş tane minarenden, üç tanesi yapıdan ayrı olarak inşa edilmiş, on iki tanesi yapı ile bitişik olarak inşa edilmişlerdir. Bu minarelerden sekiz tanesi caminin kuzeybatısında, iki tanesi caminin kuzeydoğusunda, bir tanesi de yapının güneybatısında yapıya bitişik olarak konumlanmıştır. Minarelerden iki tanesi yapının beden duvarları üzerinde yükselmektedir. Minareye giriş kapıları ahşap veya metal malzemededen yapılmış, genellikle düz lentolu olup, kapıların genişliği 0.50–0.70 m arasında, yüksekliği ise 1.50–1.70 m. arasında değişmektedir. Minareye çıkış basamakları saat yönünde, 0.20–0.30 m. arasında bir yüksekliğe sahip olup, basamak uzunlukları 0.50–0.65 m. arasında değişmekte ve basamak sayıları ise minare uzunluklarına göre değişmektedir. Minarelerin hepsinde tek yollu merdiven sistemi uygulanmıştır. Alanya Akşebe Sultan Mescidi minaresi dışındaki tüm minarelerin ortasında daire plana sahip çekirdek bulunmaktadır. Alanya Akşebe Sultan Mescidi minaresin XII. ve XIII. yüzyıl minare örnekleri içerisinde çekirdeği bulunmayan tek örnektir. Minare kaideleri beş tanesinde sekizgen, sekiz tanesinde kare, İki tanesinde de beden duvarları üzerinden yükselmektedir.

Pabuç bölümleri dört tanesinde sekizgen formda, bir tanesinde üçgen şekillerle oluşturulmuş ve tuğladan, dokuz tanesinde köseleri pahlanmış üçgen formdadır. Alanya Akşebe Sultan Mescidi pabuç kısmı üç köşesinde üçgen oluşturur biçimdedir. Minarelerin özellikle XIX ve XX. Yüzyıllarda pabuç bölümleri özelliklerini kaybetmiş ve silindirik gövdeye sahip minare inşası artış göstermiştir. Silindirik gövde inşası ile pabuç bölümleri de önemini yitirerek, minarelerin kaidesinden gövdesine geçişi sağlamak amacıyla köseleri pahlanmış üçgen, dikdörtgen ve sekizgen formlar kullanılmaya başlanmıştır. Minarelerden bir tanesi çokgen gövdeli, on üç tanesi silindirik gövdeli, bir tanesi de münferit tiptedir. Antalya minarelerinin gövdeleri genellikle sade düzenlenmiş, Antalya Yivli Minarenin gövdesi tuğla ve firuze renkli çinilerle bezenmiş, Elmalı İsimli Minarenin gövdesi yarisına kadar tuğladan yapılmış ve tuğlaların arası taş kuşaklarla bezenmiştir. Korkuteli Alaaddin Camisi minaresinin gövdesindeki üst bilezikten sonra bir sıra patlıcan moru renkli çini plaka bulunmaktadır.

Antalya minareleri tek şerefeli olarak inşa edilmiş, Alanya Akşebe Sultan Mescidinin ise şerefesi bulunmamaktadır. Tek şerife tercih edilmesinin sebebinin teknik ya da ekonomik kaygılardan kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Antalya Minarelerinde yuvarlak kemerli ve düz lentolu şerefeye çıkış kapıları özellikle kible yönüne açılmakta ve ölçüleri 0.50–0.60 x 1.40–1.60 m. arasında değişmektedir. Petek yükseklikleri 2.00 ile 5.00 m. arasında değişmekte olup, peteklerin formu gövdeye uygun olarak silindirik veya çokgen olarak değişmektedir. Petek bölümü genellikle kesme taş malzemededen yapılmış ve süsleme açısından sadelik göstermektedir. Petek bölümü Yivli Minare ve Korkuteli Alaaddin Camisi Minaresinde tuğladan, Elmalı İsimli Minarede tuğla ağırlıklı almaşık teknikle, Elmalı Toklular Mescidi, Gücüoğlu Camisi ve İskele Camisinin minarelerinde ise ahşaptan inşa edilmiştir. Akşebe Sultan Mescidi minaresinde petek bölümü yoktur.

Antalya Minarelerinde süsleme öğelerine genellikle şerife altlarında yer verildiği görülmektedir. Konik çokgen formda inşa edilen külahlar genellikle taş olup, üzerleri kurşunla kaplanmıştır. Külahların ucunda bulunan alemler bakır, metal ve piriç malzemededen yapılmış olup genellikle küp, alt bilezik, boyun, armut, üst bilezik ve hilal bölümlerinden oluşmaktadır. Alemin bölümlerindeki bu sıralamanın değiştiği örnekler de bulunmaktadır.

Sonuç olarak; Antalya minareleri çoğunlukla kesme taş malzemededen inşa edilmiştir. Minarelerde süsleme ve form bakımından bölgesel bir üslubun hakim olmadığı görülmektedir. Antalya minarelerinde 1200–1923 yılları arasındaki asıl değişimin minarelerin pabuç bölümü ve gövde

formlarında görüldüğü anlaşılmaktadır. Anadolu Selçuklu döneminde sekizgen ve uzun tutulan pabuç bölümü Klasik Osmanlı döneminde Türk üçgenlerinden oluşmaktadır. Antalya Minarelerinin Klasik Osmanlı döneminin özelliklerini yansıttığı ve diğer Osmanlı şehirlerindeki minareler ile üslup bakımından bir bütünlüğünün olduğu görülmektedir. XIX ve XX. yüzyıl eserlerinde ise pabuç kısımlarının önemini kaybettiği bunun yerine köşeleri pahlanmış kare veya sekizgen formda düzenlenmiş pabuç bölümleriyle silindirik gövdeye geçişin sağlandığı incelenen örneklerden anlaşılmaktadır. Antalya Yivli Minare yapıldığı dönemde Anadolu'da yeni bir biçimin denendiği bir yapıdır.

Antalya kenti Alanya Akşebe Sultan Mescidi Minaresi ve Yivli Minaresiyle Orta Asya ve Selçuklu geleneğini yaşatan, Klasik ve geç dönem minare örnekleriyle Osmanlıyı günümüze taşıyan en önemli kültür merkezlerinden birisidir.

KAYNAKÇA

- Altun, A. (1996). Gazneliler-Mimari, TDV. *İslam Ansiklopedisi*, 13.484-486. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Aslanapa, O. ve Diez, E. (1955). *Türk Sanatı*. İstanbul.166. İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Atak, E. (2016). Tokat Yöresindeki Ahşap Minareli Camiler, *Atatürk Üni. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 37:240-277.
- Avcı, Ü. (2015). Antalya Kaleiçi'nde Bir Simge Yapı: Yivli Minare, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, Art-E Mayıs Haziran*, 15: 52-78.
- Bakırer, Ö. (1971). Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri. *Vakıflar Dergisi IX*: 337-366.
- Bakırer, Ö. (1981). *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı I-II*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Başar, M. E. (1997). 12. 13. YY. *Anadolu Minareleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Başkan, S. (1989). Başlangıcından XIV. Yüzyıl Sonuna Kadar Anadolu Türk Mimarlığında Minareler, *Kültür ve Sanat*, 1/49: 72-78.
- Creswell, K.A.C. (1932). *Early Muslim Architecture I*. Oxford: Clarendon Press.
- Denktaş, M. (2005). *Divriği'deki Osmanlı Camileri*. Kayseri: Laçın Kitabevi.
- Diez, E. (1960). Minare. *İslam Ansiklopedisi VIII*, 323-329. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Erken, S. (1972). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler I*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Eyice, S. (1962). İstanbul Minareleri, *Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, 1: 31.
- Eyice, S. (1963). İstanbul Minareleri, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul.
- Grabar, O. (1998). *İslam Sanatının Oluşumu*, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- Gündüz, F. (2005). Minare, TDV. *İslam Ansiklopedisi*, 30: 98-101. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

- Kılavuz, B. N. (2005). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Minareleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Kılıç, S. (2011). Anadolu Türk İslam Minareleri ve Diğer İslam Ülkeleri Minarelerinin Genel Karakteristikleri ve Birbirleri ile Etkileşimleri, *Dünya Evliya Çelebi Yulunda II. Uluslararası Ahmet Yesevi'den Günümüze İnsanlığa Yön Veren Türk Büyükleri Sempozyumu Bildirileri*, 252-273.
- Kuhnel, E. (1966). *Islamic Art and Architecture*. London, Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- Nefes, E. (1996). *Minarenin Cami Mimarisine Katılımı ve İlk Minare Örnekleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Sourdel-Thomine, J. (1953). *Deux Minaret d'epoque Seljoukide en Afghanistan, Syria*, T.30, Fascicule 1-2:108-136.
- Sözen, M. (1971). *Diyarbakır'da Türk Devri Mimarisi*. Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, İstanbul.
- Uysal, A. O. (1987). Tokatta'ki Osmanlı Camileri. *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz, 1986, Tokat)*, 313.
- Uysal, A.O. (1990). Anadolu Selçuklularından Erken Osmanlı Dönemine Minare Biçimindeki Gelişmeler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33(1-2), 505-533.
- Ünsal, M. (2006). *Sivas İl Merkezindeki Osmanlı Camileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yerli, H. (2011). *Antalya Minareleri (Cumhuriyet Dönemine Kadar)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yurttaş, H. ve Gökler, B. M. (2020). Bir Minare İki Usta, *Doğu Esintileri*, 13: 117-158.